

MIESZKO PAWŁOWSKI*

SIEDEMNASTOWIECZNY SKARB MONET ZE ŚLĄSKA W ZBIORACH MUZEUM NARODOWEGO W SZCZECINIE

W zbiorach Muzeum Narodowego w Szczecinie znajduje się pochodzący ze Śląska, liczący 633 sztuki nowożytny skarb monet. Zespół ów został w połowie lat siedemdziesiątych zakupiony w szczecińskiej DESIE. Poza powyższą, skąpą informacją dotyczącą regionu, z którego został przywieziony, nic więcej o nim nie wiadomo. Nieznane jest ani miejsce, ani okoliczności odkrycia, jak również czas i osoba znalazcy. Nie wiemy także, czy mamy do czynienia z kompletnym depozytem, czy też z jego częścią. Podobnie rzecz ma się z ewentualnym zabezpieczeniem skarbu.

Depozyt został w pewnym sensie ponownie odkryty w 2002 r. przy okazji kwerendy do wystawy. Monety ze skarbu oczyszczono (pewne prace konserwatorskie wykonano w latach 70.) a następnie zaprezentowano na wystawie. Wtedy też okazało się, że nie figuruje on w literaturze przedmiotu.

Najstarszą monetą są 3 krajcary cesarza Macieja z 1618 r., najmłodszymi zaś dwie monety wartości 3 krajcarów cesarza Karola VI wybite w 1724 r. Data ta jest też prawdopodobnie *terminus post quem* ukrycia skarbu. Interesujące jest pojawienie się w depozycie monety cesarza Macieja, pochodzącej sprzed Wielkiej Kalady (1622 r.), mającej za zadanie usunięcie z obiegu podwartościowych pieniędzy okresu „Kipper und Wipper”. Od momentu wybitcia tej monety do chwili ukrycia skarbu minęło ponad sto lat. Wydaje się więc mało prawdopodobne by tak wiekowy egzemplarz bez przerwy utrzymywał się na rynku. Klasyfikujemy go raczej jako przypadkowy wręt, zgubę, na którą natknął się właściciel skarbu i włączył go do niego w momencie jego ukrycia.

Depozyt pod względem proveniencji jest znaleziskiem homogenicznym. 99,84% zawartości stanowią monety wybite na ziemiach będących pod panowaniem Habsburgów austriackich. Emisje można podzielić na cztery grupy: 1 — monety z dziedzicznych posiadłości habsburskich w granicach Cesarstwa, tzw. *Erblande*, oraz tzw. środkowych ziem austriackich, tj. Arcyksięstwa Austriackiego, Księstwa Styrii, Księstwa Karyntii i Hrabstwa Tyrolu; 2 — monety z mennic Królestwa Czeskiego z emisjami biskupów ołomunieckich w Marchii Morawskiej, cesarskimi z mennic śląskich oraz lokalnym

---

* Gabinet Numizmatyczny, Muzeum Narodowe w Szczecinie.

mennictwem śląskim; 3 — monety Królestwa Węgierskiego; 4 — monety pochodzące z innych państw niemieckich.

Najliczniej reprezentowany jest region śląski. Monety z mennic śląskich w liczbie 270 sztuk stanowią 42,65% całości depozytu, czyli blisko połowę zawartości. Dominuje oczywiście mennica wrocławska emisjami pod stemplem cesarskim — 170 sztuk. Jej produkty są również najliczniejsze w skali całego zespołu. Dość liczne są także habsburskie monety wybite w Brzegu — 77 sztuk, z niewielką domieszką monet ostatnich Piastów śląskich. Pozostałe mennice śląskie są reprezentowane przez niewielką liczbę monet: Opole 13 sztuk, Oleśnica 8 sztuk, Nysa i Bierutów po 1 sztuce.

Pieniądz z innych regionów władztwa Habsburgów jest zdecydowanie mniej liczny. Z Królestwa Czeskiego i Biskupstwa Ołomunieckiego posiadamy 148 monet — 23,38%. Z Królestwa Węgierskiego — 120 sztuk — 18,96%. Stosunkowo skromnie reprezentowane są ziemie dziedziczne austriackich Habsburgów: 93 egzemplarze stanowią 14,69% całości depozytu. Z warsztatów innych państw niemieckich odnotowano jedynie 1 sztukę z Elektoratu Bawarii i 1 sztukę z Księstwa Brandenburgia-Ansbach. W sumie to 0,32% całości skarbu.

W znalezisku przeważają monety wybite za panowania cesarza Leopolda I. W liczbie 422 stanowią one 66,66% całości depozytu. Nie jest to zaskoczeniem z uwagi na wyjątkowo bujny rozwój habsburskiego mennictwa za tego władcy. Sukcesor Leopolda I, Józef I jest reprezentowany już tylko przez 124 monety — 19,59%, a cesarz Karol VI jeszcze skromniej, przez 46 sztuk — 7,27%.

Niniejszy depozyt jest w zasadzie znaleziskiem jednorodnym także pod względem występujących w nim nominałów należących do jednego systemu pieniężnego. Odnotowano monety 3-, 6- i 15-krajcarowe. Dominują 3-krajcarówki w ilości 455 sztuk — 71,88%. Monet 6-krajcarowych zidentyfikowano 174 sztuki — 27,49%. 15-krajcarówki mają już jedynie marginalne znaczenie — 4 sztuki stanowią 0,63% zawartości skarbu.

Skarb pod względem struktury (pochodzenie, emitenci, nominały) nie jest zjawiskiem unikatowym. Z terenu Dolnego Śląska znanych jest kilka zespołów pochodzących z 1. i początku 2. połowy XVIII w., których trzonem są monety austriackich Habsburgów od Leopolda I do Karola VI, a składających się wyłącznie lub prawie wyłącznie z monet drobnych. Niskie nominały dominują w skarbach z Uniejowic, gm. Zagrodno, pow. Złotoryja, woj. dolnośląskie (po 1705), domniemanym skarbie z Nowej Soli, woj. lubuskie (po 1705), Kobylic, gm. Ciosek, pow. Kędzierzyn-Koźle, woj. opolskie (po 1740), Łazisk I, gm. Jemielnica, pow. Strzelce, woj. opolskie (po 1752), czy Bystrzycy Górnej, gm. i pow. Świdnica, woj. dolnośląskie. Jednakże depozyt z MNS jest jedynym skarbem mającym ową strukturę tak zwartą. Biorąc pod uwagę jednorodność zespołu, można uznać za prawdopodobne wyselekcjonowanie monet przez znalazców już w chwili odkrycia, bądź też wydzielenia pewnych egzemplarzy w trakcie obrotu handlowego. Z tego powodu skarb znajdujący się w zbiorach MNS wykazuje najbliższe analogie do depozytu określanego jako „skarb z Nowej Soli”, przejętego przez Muzeum Narodowe w Warszawie z Wytwórni Wyrobów Jubilerskich przed 1968 r.

Wartość nabywczą skarbu wynosi 20,58 talarów. Jako podstawę obliczenia przyjęto stosunek: 1 talar = 120 krajcarów, realny przelicznik, wynikający z masy zawartej w monetach czystego srebra, stosowany w końcowym okresie panowania Leopolda I.

Depozyt po konserwacji waży 1274,99 g.

I A) Arcyksięstwo Austriackie

ces. Maciej (1612–1619) — 3 kr. Wiedeń: 1618 (1)

ces. Leopold I (1658–1705) — 3 kr. Wiedeń: 1659 (1), 1665 (2), 1667 (1), 1668 (1), 1669 (2), 1670 (7), 1672 (1), 1693 (2), 1694 (1), 1695 (1); 6 kr. Neuburg n. Inn: 1665 (1); Wiedeń: 1662 (1), 1664 (2), 1665 (1), 1674 (2), 1676 (2), 1677 (9), 1679 (3), 1680 (1), 1682 (3), 1683 (2), 1686 (1), 1687 (1), 1688 (2), 1689 (1), 1690 (3), 1691 (1), 1692 (1); 15 kr. Wiedeń: 1661 (1), 1662 (1)

ces. Karol VI (1711–1740) — 3 kr. Wiedeń: 1724 (1)

I B) Księstwo Styrii

ces. Leopold I (1658–1705) — 3 kr. Graz: 1668 (1); 6 kr. Graz: 1672 (2), 1674 (2), 1680 (1), 1682 (2), 1683 (1), 1684 (1), 1685 (3), 1686 (1), 1690 (2), 1692 (1)

I C) Księstwo Karyntii

ces. Leopold I (1658–1705) — 6 kr. St. Veit: 1673 (2), 1674 (1), 1684 (1), 1686 (1)

I D) Hrabstwo Tyrolu

arcyks. Ferdynand Karol (1632–1662) — 3 kr. Hall: 1656 (1), 1661 (2), 1662 (1)

arcyks. Zygmunt Franciszek (1662–1665) — 3 kr. Hall: 1663 (1), 1665 (1)

ces. Leopold I (1658–1705) — 3 kr. Hall: 1680 (1), 1686 (2); 6 kr. Hall: 1693 (1), 1694 (1)

II A) Królestwo Czeskie

ces. Leopold I (1658–1705) — 3 kr. Praga: 1664 (2), 1695 (4), 1696 (9), 1697 (6), 1698 (12), 1699 (4), 1700 (8), 1701 (5), 1702 (1), 1703 (4), 1704 (9); Kutna Hora: 1678 (1), 1685 (1), 1690 (1), 1695 (1), 1696 (1), 1698 (4), 1699 (1), 1700 (3), 1705 (4); 6 kr. Praga: 1665 (1), 1686 (1), 1688 (1), 1693 (1)

ces. Józef I (1705–1711) — 3 kr. Praga: 1705 (5), 1706 (3), 1707 (3), 1709 (1), 1710 (1); Kutna Hora: 1706 (1), 1707 (1), 1708 (2), 1709 (2), 1710 (2), 1711 (2)

ces. Karol VI (1711–1740) — 3 kr. Kutna

Hora: 1713 (2), 1714 (1); Praga: 1715 (2), 1716 (1), 1717 (1), 1718 (3), 1719 (1), 1720 (5), 1721 (2), 1722 (2), 1723 (3), 1724 (1)

II B) Biskupstwo Ołomunieckie

bp Karol II hr. Lichtenstein-Kastelkorn (1664–1694) — 3 kr.: 1669 (1), 1670 (2), 6 kr.: 1673 (1), 1674 (2), 1684 (1)

bp Karol III Józef ks. Lotaryński (1695–1711) — 3 kr.: 1695 (4); 6 kr.: 1708 (2), 1710 (2)

bp Wolfgang Hannibal v. Schrattenbach — 6 kr.: 1715 (1)

II C) Śląsk

ces. Ferdynand III (1637–1657) — 3 kr. Wrocław: 1657 (1)

ces. Leopold I (1658–1705) — 3 kr. Wrocław: 1666 (2), 1667 (2), 1668 (8), 1669 (8), 1670 (12), 1695 (9), 1696 (1), 1697 (4), 1705 (8); Brzeg: 1696 (31), 1697 (5), 1698 (3), 1699 (3), 1700 (6), 1701 (1), 1702 (2); Opole: 1699 (2), 1700 (2), 1701 (3), 1702 (3), 1704 (2), 1705 (4); 6 kr. Wrocław: 1673 (5), 1674 (4), 1679 (1), 1684 (1), 1686 (1), 1687 (1), 1688 (1); Opole: 1675 (1)

ces. Józef I (1705–1711) — 3 kr. Wrocław: 1706 (17), 1707 (24), 1708 (3), 1709 (8), 1710 (12), 1711 (22); Brzeg: 1705 (3), 1706 (4), 1708 (1), 1709 (3), 1710 (1)

ces. Karol VI (1711–1740) — 3 kr. Wrocław: 1712 (5), 1713 (2), 1716 (1), 1719 (2), 1724 (3); Brzeg: 1712 (4); 6 kr. Wrocław: 1713 (1), 1714 (1)

II D) Księstwo Legnicko-Brzesko-Wołowskie

ks. Ludwik IV Legnicki (1654–1663) — 3 kr. Brzeg: 1659 (1), 1661 (2)

ks. Chrystian Wołowski (1654–1672) — 3 kr. Brzeg: 1660 (1), 1668 (1), 1669 (1)

II E) Księstwo Nyskie

bp Franciszek Ludwik (1683–1732) — 6 kr. Nysa: 1693 (1)

II F) Księstwo Oleśnickie

ks. Sylwiusz Fryderyk (1668–1697) — 3 kr. Oleśnica: 1675 (1), 1676 (1), 1678 (1); 6 kr. Oleśnica: 1674 (2)

- ks. Chrystian Ulryk (1668–1704) — 3 kr. (19), 1672 (9), 1673 (8), 1674 (4), 1682 (2); Pressburg: 1675 (2), 1676 (4), 1684 (1), 1684 (1); Nagybanya: 1677 (1); 15 kr. Kremnica: 1678 (1), 1689 (1)
- ks. Karol Fryderyk (1704–1744) — 6 kr. Oleśnica: 1712 (1), 1715 (1)
- ks. Karol (1684–1745) — 3 kr. Bierutów: 1705 (1)
- ces. Józef I (1705–1711) — 3 kr. Pressburg: 1707 (1), 1709 (1)
- ces. Karol VI (1711–1740) — 3 kr. Pressburg: 1715 (1), 1718 (1)
- III Królestwo Węgierskie
- ces. Leopold I (1658–1705) — 3 kr. Kremnica: 1661 (1), 1662 (3), 1663 (1), 1665 (2), 1666 (1), 1667 (1), 1674 (1), 1679 (1), 1684 (1), 1689 (1), 1693 (2), 1694 (3), 1695 (2), 1696 (1); Pressburg: 1695 (1), 1696 (3), 1697 (3), 1698 (4); Koszyce: 1696 (3), 1697 (1); 6 kr. Kremnica: 1667 (4), 1668 (8), 1669 (4), 1670 (12), 1671 (1)
- IV A) Elektorat Bawarii
- ces. Józef I (1705–1711) — 3 kr. Monachium: 1711 (1)
- IV B) Księstwo Brandenburgia-Ansbach
- ks. Jan Fryderyk (1667–1686) — 1 grosz 1682 (1)

LITERATURA

- F. Friedensburg, H. Seger, *Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit*, Breslau 1901.
- I. Halačka, *Vládní mincovnictví na našem území, 2. díl — období 1620–1740*, Brno 1980.
- I. Halačka, *Mince země koruny české 1526–1856*, t. 1–2, Kroměříž 1987–1988.
- E. Kopicki, *Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polską związanych*, t. VIII, 2, *Monety śląskie okresu nowożytnego*, Warszawa 1983.
- M. Męclewska, A. Mikołajczyk, *Skarby monet z lat 1650–1944 na obszarze Polski. Inwentarz II*, Wrocław 1991.
- E. Mrowiński, *Mennictwo śląskie w okresie habsburskim 1526–1740*, Warszawa 1983.
- E. Petáček, *Dejiny mincovania v Košiciach*, Košice 1986.
- G. Probszt, *Österreichische Münz- und Geldgeschichte von Anfängen bis 1918*, Wien–Köln–Graz 1973.

MIESZKO PAWŁOWSKI

THE SEVENTEENTH CENTURY COIN HOARD FROM SILESIA
IN THE COLLECTION OF THE NATIONAL MUSEUM IN SZCZECIN

(Summary)

A hoard of modern coins purchased around 1975 at the local antique shop is kept in the collections of the National Museum in Szczecin. The place, time and circumstances of discovery are unknown. It is only known to have come from Silesia. At present the hoard comprises 633 coins, the oldest one having been struck in 1618, the youngest — in 1724. Almost all of them (99.84 per cent) come from Habsburgian countries. Most numerous are those from Silesia (270 pieces — 42.65 per cent) and the mint of Wrocław (170 pieces) to be followed by Bohemia (148 pieces), Hungary (120 pieces) and the ancestral lands of the Austrian Habsburgs (92 pieces).

Coins struck during the reign of Emperor Leopold I (1658–1705) prevail — 422 pieces. There are 124 coins of Joseph I (1705–1711), and 46 of Charles VI (1711–1740). Three-kreutzer coins (Groschen) predominate in respect of nominals — 455 pieces. There are 174 six-kreutzer coins, and only 4 fifteen-kreutzer pieces. After conservation the deposit weighs 1275 g., its purchasing value of the time might be estimated as approx. 20 thaler.